

Szijártó Imre

Változatok a mozgóképzésképzésre

Ha az erre vállalkozó pedagógusok a filmes szakmától, a pedagógiai szolgáltató intézményektől, a szaktanácsadóktól és az iskolák közösségeitől a szükséges támogatást megkapják, akkor valamennyi program elindulhat a professzionizálódás útján, azaz színvonalas NAT-konform anyaggá fejlődhet.

A *Mozgóképzéskultúra és médiaismeret* mint leendő közismereti tantárgy betette a lábát az ajtórsbe azzal, hogy a 8. és a 10. évfolyam végére szánt részletes követelményei helyet kaptak a Nemzeti alaptantervben. Az egyes műveltségi területekre jutó, százalékban kifejezett óraszámok felosztása során tehát számolni kell ezzel a tantárggyal, amelynek története természetesen nem ma kezdődött. Tanításában mégis új fejezetről beszélhetünk, hiszen az eddigi oktatáspolitikai dokumentumok mintegy a magyar nyelv és irodalom kiegészítő részeként tárgyalták, a rendszerben bizonytalan helyének tisztázását nem segítették a tankönyvek egymást követő nemzedékei sem. Saját, immár heti óraszámában megtestesülő státust a tárgy azonban csak akkor nyerhet, ha belső fejlesztésű vagy a reménybeli mintatantervekre támaszkodó helyi tantervek születnek. A Nemzeti alaptanterv szelleme, szövege, valamint belső összefüggérendszerre lehetővé tesz több értelmezést, ezek egyszersmind megadják a tárgy adott helyen kialakuló arculatát: lesznek olyan helyi programok, amelyek a vizuális kultúra felől közelítenek, mások a hangsúlyokat a nyelvvel való összefüggésekre helyezik, magától értetődően kínál támpontot az irodalom és az informatika.

Ha tehát a tantárgy tartalmának, módszertanának, segédanyagkészletének kérdéseit végiggondoljuk, akkor meg kell értenünk: körvonalai ma rendkívül diffúzak. Végző soron számos érvényes szakmai-didaktikai gondolatmenet létezik, ezek több tantárgyi modellt eredményezhetnek, amelyek azonban megőrzik NAT-konform jellegüket.

Milyen mozgóképes tárgyú programok léteznek ma? Milyen fejlettségi szinten állnak ezek, átállíthatók-e a NAT előírásainak megfelelően? Hogyan segíthetjük a gyakorló tanárokat a továbblépés módozatainak megtalálásában? Ezekre a kérdésekre kerestük a választ Hajdú-Bihar megyében egy kérdőíves és szóbeli felmérés során. A felmérés célja tehát az volt, hogy feltérképezzük a már működő kísérleteket, képet kapjunk azok készültségi fokáról, jellegzetességeikről és hiányosságairól. A felmérés hatáskörébe azok az intézmények kerültek, amelyek jelezték, hogy hasonló képzésük van. A Hajdú-Bihar megyei mozgóképes oktatás helyzetéről így módon a pedagógusok megkérdezésével, óralátogatásokkal és a tantervek, tanmenetek elemzésével jutottunk információkhoz. A végeredmény teljes körűnek tekinthető a középiskolákban, valamint a közművelődési intézmények közoktatással kapcsolatos tevékenységét illetően. Alaposabb további vizsgálatot igényel az általános iskola, hiszen egyetlen ilyen programot sikerült egyelőre feltárni. Nem vettük figyelembe az alkalmasszerűen működő filmklubokat, az iskolák vagy kisebb közösségek bevonásával szervezett iskolai mozielőadásokat és az egészen friss próbálkozásokat, amelyek mindaddig csupán néhány foglalkozást értek meg. Ez utóbbiak között van szakképző intézménybeli és középiskolás kollégiumi kezdemé-

nyezés, jelezve a közoktatás egyes elemeiben meglévő tartalékokat és lehetőségeket. Nem állíthatjuk természetesen, hogy a megyében tapasztalt állapotok terjedeleme és minőség szempontjából a *pars pro toto* elv alapján mintegy leképezik az országos helyzetet. Tudomásunk szerint országos összegzés nem született, összehasonlító vizsgálatra tehát nem vállalkozhatunk. A NAT-ról 1995 tavaszán benyújtott szöveges véleményekről sincsen adatunk, az viszont beszédes tény, hogy a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézetbe a mozgóképzéssel kapcsolatban mindössze három anyag érkezett, két általános iskolában és egy gimnáziumban kialakított értékelés. Reményeink szerint az alábbiak tanulsággal szolgálnak a *Mozgóképzés és médiaismeret* helyzetéről alkotott országos képhez. A mozgóképzés előretolt egységeiről, élcsapatairól lesz szó, ezek eredményessége és működésének dinamikája hosszú évekre meghatározza a tárgy fejlődési irányát.

A vizsgálat hét intézményt fogott át. Ezek között van négy gimnázium: Ady Endre Gimnázium, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Gyakorló Gimnáziuma, a Tóth Árpád Gimnázium Debrecenben, valamint a hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium, a debreceni Angyalföld Téri Általános Iskola, egy közművelődési intézmény, a Csapókerti Közösségi Ház, végül a szintén Debrecenben található Újkerti Általános Művelődési Központ, amely többfunkciós intézmény.

A szempontok felvételéhez segítségül hívtuk a NAT idevágó fejezetét, illetve az ott alkalmazott vízszintes és függőleges rovatok elnevezését és tartalmát, igyekeztünk továbbá elkülöníteni és leírni a különböző modelleket. Ezek felállításában figyelembe vettük az intézménytípust, a dokumentumokban fellelhető didaktikai célkitűzéseket, bizonyos módszertani fogások meglétét, az alkalmazott oktatási segédanyagokat, a programban részt vevő diákok létszámát, verbuválódásuk elveit, a program szervezeti kereteit, a kimenet kérdéseit, a pedagógusok végzettségét, a technikai felszereltséget.

Mozgóképzés, -olvasás

A NAT szövegének négy vízszintes rovata közül az első abból indul ki, hogy a mozgókép előállításának és befogadásának folyamatai bizonyos szerkezeti hasonlóságokat mutatnak, így tulajdonképpen nincs szó másról, mint az építkezés, illetve az analízis ellenkező irányú, de rokon eljárásairól. Valamennyi programban és minden egyes látott órán kimutatható az a törekvés, hogy a mozgóképi jelentésalkotás mikéntjét és hogyanját igyekezzenek tetten érni. A Tóth Árpád Gimnázium tantervében – amely e sorok írójának nevéhez fűződik – a célok között első helyen áll: tanuljanak meg a diákok „látni”, legyenek képesek a befogadott vizuális üzeneteket tagolni, a jelentésképzés mechanizmusait megérteni. Ezt a célt szolgálja az Angyalföld Téri Általános Iskola egyik témaköre, amely *Információk a filmen* címet viseli, a hajdúböszörményi anyagban pedig *A képi kompozíció* című tantervi egység. Nem arról a „plántáról” van szó, amely nem áll másból, mint a képalkotás típusainak leltározásából – erről meggyőznek minket az említett anyagok témaköreire és ezek belső arányai –, hanem a képi jelentés rétegeinek megfigyeltetéséről. Tanulságos ebből a szempontból az Ady Gimnázium tervezte, amelynek egyes fejezetei túlmennek a mozgókép témakörén: egyfajta tágabb értelemben vett közléstan ez, amelyben a film csupán a közlési rendszerek egyike.

A NAT ezen a helyen említi a kép előállításának, a személyes élmény rögzítésének és továbbadásának kérdéseit. Követelményként rögzíti a szöveg a mások számára befogadható üzenet megalkotását. Elmondhatjuk, hogy a vizsgált

programok közül négyben szerepel valamilyen módon ez a tevékenységi forma: az Ady Gimnáziumban szerepjátékok, szituációs gyakorlatok, Hajdúböszörményben *A videokamera kezelésének fogásai* című tananyagrészt, az Angyalföld téren *A filmkészítés folyamata* elnevezésű témakör, a Csapókeri Közösségi Házban filmkészítő foglalkozások szolgálják a célt. Az előírt minimális teljesítmény eléréséhez a NAT szerzői nem tartanak szükségesnek szakirányú filmes végzettséget és drága technikai felszerelést. Néhány intézmény azonban igyekszik bizonyos berendezések vásárlásával, illetve szakemberek meghívásával kielégíteni a gyerekek ilyen jellegű igényeit.

Vélhetőleg számos vita forrása lesz a későbbiekben a gyakorlati képzés, azaz a filmkészítő foglalkozás. A túlnyomórészt bölcsész végzettségű tanárok aligha vállalják ezt felelősséggel, operatőri vagy rendezői diplomával rendelkező szakember pedig alig tevékenykedik az országban az iskolák környékén. Néhány általunk vizsgált intézmény – a Csapókeri Közösségi Ház, a Tóth Árpád Gimnázium – ezt felismerve lépéseket tett annak érdekében, hogy ilyen feladatok ellátására bevonja a helyi televízió munkatársait. Itt említjük meg: a *Mozgóképkultúra és médiaismeret* oktatására ma autodidakta módon felkészült tanárok vállalkoznak, és ez igaz a kulturális menedzser szakok tömegkommunikációs vagy filmes specializációján végzetekre is. Mihamarabb egyetemi és főiskolai szakokra van tehát szükség, szorgalmazni kell továbbá a már működő posztgraduális kurzusok kiterjesztését több felsőoktatási intézményre.

Művészeti ismeretek

Tárgyunk a kezdetek (a hatvanas évek eleje) óta a filmművészetet mint a mozgókép felhasználásának egyik legfontosabbnak tartott területét állította érdeklődésének előterébe. A nyolcvanas évektől kezdve olvashatók olyan tervezetek, amelyek a nem esztétikai felhasználatot is a témakörök között tartják számon. Az általunk tárgyalt kísérletek gerincét is a film mint művészeti ág alkotja még akkor is, ha közülük néhányban megfogalmazódik, hogy a jelen tananyag nem filmesztétikai és nem filmművészet-történeti stúdium. Több helyütt téma viszont az elit- és tömegművészet viszonya, így a célkitűzések között a csapókeri programban, az Újkerti Művelődési Központ foglalkozásain és a Tóth Árpád Gimnáziumban tételesen szerepelnek a tömegfilm és a populáris kultúra kérdései.

A *Művészeti ismeretek* az alkalmazás szintjén követeli meg azokat a filmnyelvi ismereteket, amelyeket a *Mozgóképzés, -olvasás* vett számba. A filmelemzés szempontjai, a filmelemzési iskolák és módszerek helyet kapnak valamennyi tervezetben, így ezeket külön nem említjük. Világosan tetten érhető hangsúlyeltolódások vannak azonban a tematikák között, aminek az oka kétségtelven a tanárok végzettségében keresendő. Az Ady Endre Gimnáziumban, a KLTE Gyakorló Gimnáziumában és a Tóth Árpád Gimnáziumban működő pedagógusok magyar nyelv és irodalom szakosok, ezért ezekben az iskolákban nagyobb óraszámot kap a mozgóképes szövegek értelmezése, a műelemzés. Ezeknek a foglalkozásoknak hozzáadékaik vannak a tanárok elmondása szerint a magyarórakon; a filmelemzések során kimutatott dramaturgiai, poétikai, műfajelméleti megfigyelések hasznosíthatók az irodalmi alkotások értelmezésében. A filmelemzésnek vannak továbbá tanulságai a tér- és időszervezés sajátosságainak, a cselekményvezetés fogásainak megfigyeltetésében, az irodalomtudományban egyre elterjedtebbé váló világméretelemzésekben, az egyes művészeti ágak párhuzamos stílusjelenségeinek feltárásá-

ban. Nemcsak az említett koncepcióknak van ilyen vetületük, hiszen a hajdúböszörményi program órákat szán erre a témakörre. *A film drámai szerkezete. Cselekmény, történet és meseszöveg a filmen* címmel és alcímmel. Az általános iskola idevágó anyagrészeinek címe: *Cselekmény és meseszöveg*. A kollégánő természetesen tekintetbe veszi diákjainak életkori sajátosságait a téma tárgyalásakor.

Nem véletlen, hogy az elmúlt években két ízben: a budapesti Rátkai-klubban és Szombathelyen a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán rendezett médiaoktatási konferencián nagyobb számban képviseltették magukat középiskolai tanárok. Úgy tűnik, az általános iskola szintjén több a tennivaló az oktatás tematikájának, módszertani rendszerének kidolgozásával kapcsolatban.

Bizonyára az eszmecserek egyik fő pontja lesz a közeljövőben az a „kötelező-olvasmány-lista”, amely útmutatást ad az iskolai igényeket szolgáló filmterjesztés, az egyes intézmények filmtárai, valamint a tantervek tematikái számára. A Tóth Árpád Gimnázium tantervének megfelelő pontjai tartalmazzák a megtekintendő filmek felsorolását és az adott időkeretben ésszerűen feldolgozható filmek minimális számát. Az Ady Endre Gimnázium nagymértékben támaszkodik egy közeli művészmozi műsorára, így nagyobb súlyt kapnak a programban a kortárs alkotások. A KLTE Gyakorló Gimnáziuma veszi talán a leginkább figyelembe a filmtörténet klasszikusainak tekinthető filmeket.

Művelődéstörténet

A programok szerkesztési elveit vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy építkezésük egyaránt követ motivikus-tematikus logikát és filmnyelvi vagy történeti elvűt. Ez utóbbi dominál a Tóth Árpád Gimnáziumban és a KLTE Gyakorló Gimnáziumában, kiegészítve műfajelméleti és műfajtörténeti, valamint stilisztikai szempontokkal. Nem idegen ezektől a tervezetektől a tematikus szerkesztési mód sem. Formanyelvi vezérfonalat követ a többi program, jobbra sorra véve a megszokott mozgóképi kifejezőeszközöket: fény-árnyék-szín, hang a filmen, a montázs (Hajdúböszörmény); a sokféleképpen látható világ, a film hangzaskészlete, a vágás mint a filmes elbeszélés alapvető szervezője (Angyalföld Téri Általános Iskola); a film dramaturgiája, színészi játék, mozgásábrázolás (Csapókerti Közösségi Ház) – csupán néhány címszót idéztünk az anyagokból a teljesség igénye nélkül.

A sajátosan mozgóképi eszköztár számbavétele mellett szinte valamennyi írott program megemlíti azokat a kapcsolatokat, amelyek megfigyelhetők a film, illetve a mozgókép, valamint a többi művészeti ág – irodalom, színház, fotó, képzőművészet, zene – között. Ennek háttérében egyrészt a film ösztönművészeti termékként való értelmezése áll, másrészt az az egyre inkább tért hódító didaktikai megfontolás, hogy a művészetekkel foglalkozó tárgyak között célszerű megteremteni valamiféle koncentrációt. A komplex szemlélet igényét egyébként a korábbi oktatáspolitikai dokumentumok is megfogalmazták.

A *Mozgóképkultúra és médiaismeret* a művelődéstörténeti vetületben azokban az összefüggésrendszerekben tárgyalja a mozgóképet, amelyek vizsgálatával megteremthetők a kapcsolatok más művészeti ágakkal éppúgy, mint a mozgókép különböző alkalmazási területei között. Egyetlen program sem foglalkozik azonban ez utóbbiak közül sem a tudományos ismeretterjesztés sem az oktatás területén használt mozgóképpel. A kollégák úgy gondolják ugyanis, hogy ezek a témakörök szétfejtésének a tanórák kereteit. Néhány tervezet viszont külön fejezetet szentel a mozgókép szerepének a tömegtájékoztatóban, valamint a szórakoztatásban.

Kommunikációs rendszerek

A NAT sorrendben negyedik vízszintes rovata a *Kommunikációs rendszerek* a tömegtájékoztató, az információs hálózatok, valamint az interaktív média felé tágitja az előző három rovat által megrajzolt képet. Nemcsak az információ további-tásának legmodernebb módszereire és fogalmaira kell gondolnunk a *Mozgóképkultúra és médiaismeret* tantárgy ezen metszetével kapcsolatban, hanem mindazokra a kultúraelméleti következményekre, amelyeket ezek a jelenségek magukkal hoznak. Ismert, de mind ez ideig kevésbé feltárt tény, hogy a televízió milyen mértékben alakította át befogadási szokásainkat, a mozgóképpel kapcsolatos elvárásaink teljes horizontját, mindezek következtében olvasási szokásainkat és igényeinket is. A NAT *Ember és társadalom* című műveltségterületének Általános fejlesztési követelmények című része így fogalmaz: „legyen képes a különböző ismeretforrásokból (tömegkommunikáció, könyv, sajtó stb.) származó információkat kritikusan szemlélni”. Vélhetően az idézett hely és a NAT más szövegrészei mögött az a felismerés áll, hogy átalakulóban vannak azok az eszközök, amelyeknek révén diákjaink a világról való ismereteiket szerzik, és ennek konzekvenciáit nem csupán tárgyunkkal kapcsolatban kell levonni, hanem más tantárgyakkal és új műveltségterületekkel kapcsolatban is (például az Állampolgári ismeretek, az Emberismeret és mások).

Néhány programban tételesen megtaláljuk a televízióval foglalkozó témaköröket. A hajdúböszörményi tanmenetben a második témakör címe például *A televízió. A televízió funkciói, az adók fajtái, jellegzetes tévéműsorok*. Egy további témakör előírja egy látogatást a helyi tévéstudióban azzal a célkitűzéssel, hogy a tanulók ismerkedjenek meg a műsorkészítés folyamatával. A Tóth Árpád Gimnázium *A televíziós jelenség* című modulban foglalkozik a témával nagyjából a következő tagolásban: tévéfilm, tévéjáték, szappanoperák és teleregények, ismeretterjesztő műsorok, politikai adások, televízió és szórakoztatás, reklámok, klipek. Ez utóbbi programban fedezhető fel az a törekvés, hogy a televíziót mint szociokulturális jelenséget kell a tanulók elé tárni. Ezért kapnak helyet a tananyagban olyan címszavak, mint a *médiasztár*, a *műsorrend*, a *közszolgálati és kereskedelmi televíziózás* és mások. Tantárgyunk így módon az „elektronikus környezetismeret” körvonalait ölti, hiszen hatóköre a NAT szövegének tanúsága szerint kiterjed a mozgóképes tömegtájékoztató számos területére.

Az *Informatika* műveltségi terület bevezető részében a felkészítés fő területei címmel jelzett felsorolás utolsó pontja a következőképpen hangzik: „tömegkommunikáció (lásd a Művészetek, Mozgóképkultúra és médiaismeret című fejezetében)”. A *Mozgóképkultúra és médiaismeret* szövege viszont az *Informatikára* utal azokon a helyein, amelyekben az „információs országút”, az interaktív média, a multimédia problémáinak tárgyalását írja elő. Nem véletlen azonban, hogy programjaink egyike sem foglalkozik érdemben ezekkel a témákkal, aminek az oka újra csak a tanárok végzettsége. Az informatika vagy számítástechnika szakos pedagógusok is elmondják viszont, hogy a fentiekkel kapcsolatos legújabb információk ügyében a diákokhoz kell fordulniuk.

Rendkívül szerteágazó, igazából többirányú végzettséget igénylő tárgyról van szó, amelynek követelményeit még a minimálisan előírt szinten is nagy körültekintéssel és tanári leleménnyel lehet teljesíteni. Ha mindezeket a követelményeket a tanárok igényesen próbálják meg teljesíteni, akkor új lehetőségek nyílnak a különböző szakterületek együttműködése során, aminek hozadékai lesznek az érintett tantárgyak tartalmának és módszertani arzenáljának felfrissítésében.

Tananyag

A NAT szövegének függőleges rovatai újabb olvasatokat nyújtanak az oktatás tematikai és követelményszintbeli kérdéseit illetően. A Tananyag elnevezésű oszlop szolgál támpontul a tantervek „mit tanítsunk” kérdésére adandó válaszhoz. Mit tanítanak az egyes iskolákban? Erre igyekszünk válaszolni a következőkben.

A KLTE Gyakorló Gimnáziuma a *Fejezetek a film történetéből* című programjának alapjául tizenhét részes videosorozatot tette programjának alapjául, amely a Magyar Független Film- és Video Szövetség gondozásában jelent meg. A sorozat egyes részei bő tanórányi terjedelmű, filmrészletekkel kísért előadások, amelyek között van egyebek mellett *történeti szempontú* (ilyen Az orosz és a szovjet némafilm, A német film 1933-ig és mások), van *műfajelméleti* (A western, A zenés film), az *olasz neorealizmusról*, a *cseh „új hullámról”*, a *lengyel filmiskoláról* szóló előadás, és sorra veszi a negyvenes évek végén induló új hullámokat. A program elsősorban a NAT azon előírásainak tesz eleget, amelyek a magyar és az egyetemes filmtörténet bizonyos fejezeteinek ismeretére utalnak.

A Tóth Árpád Gimnázium tanterve hat blokk köré csoportosítja a tananyagot. Ezek sorrendben: *A mozgókép gyakorlata és elmélete*, *Fejezetek a magyar film történetéből*, *Fejezetek az egyetemes filmművészetből*, *A televíziós jelenség*, *Mi a video? Új képfajtákról*. A tantervnek jelenleg két változata van: egy kétéves, amely az úgynevezett filmfakultációra, a gimnázium 3. és 4. osztályára íródott, és egy hatéves, a Profil adatbankjába már felvett, témakörszintig kidolgozott, 37 tanegységet tartalmazó változat. A tantervcsalád a négy évfolyamos verzió elkészültével válik teljessé. Belső használatra készen áll egy „olvasókönyv” *Képkorszak* címmel, amely a film, a televízió és más, az említett mozgóképes médium tárgyköréből tartalmaz anyagokat. A kétéves programot már kipróbáltuk olyan módon is, hogy – talán az országban egyedülállóan – a tanulók érettségi vizsgát tettek mozgóképkultúrából.

A hajdúböszörményi Bocskai István Gimnázium tervezete tizenhat témakört tartalmaz. Ezek között vannak mozgóképelméleti tárgyúak, például *A film és a társművészetek*, *A képi kompozíció*, *Hang a filmen*; történeti megközelítésű: *A hangos mozgókép megszületése*; a televízió sajátosságaival foglalkozók és filmelemző témakörök.

Az Angyalföld Térségi Általános Iskola anyaga tizenkét témakört foglal magába, ezek túlnyomórészt formanyelvi kérdéseket dolgoznak fel. Van továbbá filmkészítéssel foglalkozó fejezet. A Csapókerti Közösségi Ház tematikáját ugyancsak mozgóképelméleti tárgykörök alkotják, ahogy azt a közreadott szórólappból ki lehet olvasni. Néhány téma a programból: a dialógus, filmes műfajok, az elbeszélés.

Fejlesztési követelmények

A NAT eleddig megfelelő módon nem értékelt fordulatot hajtott végre azzal, hogy rendszerének kiindulópontjaként nem a tételesen leltározható tananyagot tette meg, hanem az elsajátítandó jártasságokat, képességeket, tevékenységi formákat. A függőleges rovatok közül ezen második konzekvenciáira és az órai munkában való megjelenésére csupán implicit módon megnyilvánuló forrásokra támaszkodhatunk, ugyanis a rendelkezésre álló anyagok nem adnak tájékoztatást az oktatás didaktikai megoldásairól.

Különleges helyzetben van alcímünk szempontjából az Újkerti Általános Művelődési Központ, hiszen a foglalkozások a hétvégeken vannak, mintegy az intézmény közművelődési tevékenysége részeként. Jellemző módon a *Szemfülesek matinéj* elnevezésű program ezzel kivonja magát az iskola kétségekívül jelenlevő intellektualizmusa alól, ennek köszönhetően a beszélgetések, kis vetélkedők oldott légkörben zajlanak. A hely és az idő inkább a szabadidő hangulatát sugallja, mintsem a tanórák fegyelmét. A NAT szövegét idézve „a film hatásmechanizmusainak tudatosulása” a cél, de az ezt szolgáló tevékenységformák a zajos játék jellegét öltik. Talán nem elhamarkodott ítélet, hogy a tárgy egyszerűen igényli ezeket a fél iskolai kereteket, és valamennyi mozgóképes program a saját módján igyekszik kilépni a formális kötöttségek alól, nem csak Debrecenben és Hajdú-Bihar megyében.

Egy másik, de több vonatkozásban hasonló típust képvisel a debreceni Ady Endre Gimnázium, talán nem függetlenül attól, hogy foglalkozásaikat éppen a fent említett ÚÁMK Közösségi Házának Delta mozijában tartják. Az Ady Gimnázium habitusa és képzési rendszere egyéb területeken is próbál az egyenrangú tanár-diák viszony felé mozdulni, ezért kap nagyobb szerepet – a magyarórák alapján is mondhatjuk ezt – a beszélgetés, a vita. A gimnázium mozgóképes programja tulajdonképpen hasonló elvet követ, amennyiben fő tevékenységi formája a Delta mozi műsorához kapcsolódó filmelemzés. A diákok egy része a dramaturgiai osztályba jár, ezért ők fogékonyabbak azokra a követelményekre, amelyeket a NAT a következőképpen fogalmaz meg: „a technikai kommunikációs eszközök szuverén használatának képessége (ismeretszerzés, kapcsolatteremtés)”.

A KLTE Gyakorló Gimnáziumának programja a hatosztályos képzéshez kapcsolódik, órakeretét a hatosztályos tanterv fakultációs sávja adja. A képzés ezért szorosabb összefüggést mutat a többi művészeti tárggyal és a magyarórákkal már csupán azért is, mert a legtöbb gyerekek ugyanaz a tanár tanítja a magyart is. A hajdúböszörményi program talán átmenetet képez az utóbb említett két megoldás között, ugyanis két kezdeményezéshez kapcsolódik: az egyik egy, a városban található főiskola hallgatói és a városból érkező érdeklődők részvételével működő délutáni filmklub, a másik pedig a rajztagozatosok képzési rendjébe illesztett filmes kurzus.

A Tóth Árpád Gimnázium a következőképpen foglalja össze a tárgy követelményeit: „... az oktatás célja, hogy a komplexitás irányába haladó esztétikai nevelésbe tagolódjon, a művészeti ismereteket a tárgy sajátosságait figyelembe véve továbbfejlessze, közelebb hozza a tanulókat a filmművészet legfontosabb alkotásaihoz, és olyan tájékozottságot adjon, amely ma része kell hogy legyen az általános műveltségnek.”

Minimális teljesítmény

A minimális teljesítmény előírásai csak akkor fogalmazhatók meg, ha világossá tesszük az adott képzés kimenetének követelményeit, azaz a számonkérés módját, funkcióját, elvárásait. Ekkor meghatározhatjuk, hogy mi az a legkisebb tudásanyag, amely a képzés sikeres befejezéséhez elegendő. A *Mozgókép-kultúra és médiaismeret* még nem alakította ki ezeket a kimenetről szóló elvárásokat. Igaz, a hagyományos tantárgyak sem tartanak előbbre. Helyi célképzetek természetesen léteznek, mi több, talán ezekből adódik össze a majdani záróvizsga vagy érettségi koncepciója.

Szövegszerűen idézhetők a Tóth Árpád Gimnázium tervezetének célkitűzései: „ismerjen az adott tanegységhez tartozó két filmet”, „ismerje a legnépszerűbb televíziós személyiségek tevékenységét”, „tájékozódjon a különböző montázstípusok között”, „kézség szinten használja az alapfogalmakat”. Másutt konkrét ismeretanyagra történik utalás: „vázolja fel Jancsó Miklós pályáját”, „rajzolja meg az adott korszak egy kiemelkedő színészének pályaképet”. A Profil tanterv egyébiránt külön modul szán a követelmények megfogalmazására.

Néhány Hajdú-Bihar megyei program szerkezete azonban nem olyan, hogy minimális teljesítményszinteket értelmezni tudna. A Csapókerti Községi Házba például több iskolából, sőt, több iskolatípusból járnak a diákok, szabadidejükben. Kérdés persze, hogy a mozgóképes oktatásnak nem e-z-e az adekvát megjelenési formája, tudniillik a tanrenden kívüli, tömbösített megoldás. Ha azonban a NAT elterjesztése után valamennyi diáknak meg kell kapnia a minimális óraszámot valamennyi műveltségterületből, akkor mégis szükség lesz az adott kurzus teljesítésének valamiféle dokumentálására. Elképzelhető tehát, hogy a nagyobb településeken a mozgóképkultúrához hasonló tantárgyakra több központ alakul ki, ahova a diákok eljárnak, teljesítve ezzel azokat a bizonyos minimális előírásokat. Debrecenben három centrum van kialakulóban, ahova számos iskola tanulói járnak: a már említett Delta mozi az Újkertben, a Csapókerti Községi Ház és az Alfa mozi a Tócsókertben, amely egy gimnázium mellett elsősorban általános iskolákat szolgál ki. Jelenleg ezeket a központokat személyes kapcsolatok működtetik. Érdemes gondolkodni azon, hogy van-e jogosultsága az intézményesülés szorosabb formáinak.

Szervezeti keretek, segédanyagok, feltételek

Vegyük sorra a mozgóképes oktatási modellek olyan jellemzőit, mint a foglalkozások ideje, helye, a gyerekek toborzódásának mikéntje, a technikai háttér műszaki színvonala.

Az Angyalföld Térségi Általános Iskolában a tanárnő az ötödik, a hatodik és a nyolcadik évfolyamon tart foglalkozásokat, ezekre az adott osztályok fele jár, a többieknek ebben az időben más órájuk van. A diákok nagyrészt azokból a tanulócsoportból jönnek, amelyekben a magyart is ő tanítja, erősítve ezzel más kollégák tapasztalatát: a mozgóképes foglalkozásokra a legszívesebben azok a gyerekek járnak, akiket a tanár + elsősorban a magyar szakos – tevékenysége odavonz. Az órákon használják *Honffy Pál* Moziban, képernyő előtt című könyvét, továbbá saját, sokszorosított anyagaikat. A szakkör saját, pályázaton nyert videokamerával rendelkezik, amelyet a gyakorlati képzésben használnak. Igénybe veszik a szomszédos Alfa mozi szolgáltatásait, hiszen – amint azt több pedagógus megfogalmazza – az igazi filmélményt csakis a vászon szolgáltatja.

Említettük, hogy az Újkerti Általános Művelődési Központ és a Csapókerti Községi Ház foglalkozásaival közművelődési feladatokat is ellát. Az előbbi intézményben működő pedagógus jó kapcsolatokat alakított ki a városrészben található négy középiskolával és több általános iskolával, és órákat tart a közös irányítás alatt levő általános iskolában is. A Delta mozi azonban városi feladatokat is vállal, hiszen mozielőadásokra fogadja az Ady Gimnázium és a Tóth Árpád Gimnázium diákjait. A mozi szolgáltatásait nagy teljesítményű projektor egészíti ki. A csapókerti intézmény környezetében egy középiskola, egy középiskolai kollé-

gium és számos általános iskola található, az ezekbe járó, illetve az ebben a városrészben lakó gyerekek látogatják az előadásokat.

Az Ady Endre Gimnázium mozgóképes foglalkozásai az úgynevezett „kultúra fakultációval” párhuzamosan futnak, amelyen a kultúra jelrendszerei között nemcsak a technikai úton előállított képpel foglalkoznak, hanem népművészeti ábrázolatokkal, naiv művészek alkotásaival és a személyközi információcsere törvényszerűségeivel. Sokszorosított ismertetőket használnak a hetente egy alkalommal tartott órákon. A Kossuth Gimnázium az órarendbe építette a filmes foglalkozásokat. Kéthetente járnak ezekre azok a tanulók, akik a hatosztályos tagozatra nyertek felvételt. A Tóth Árpád Gimnázium filmfakultációjára hetente egy alkalommal két órában járnak a diákok. Az iskola sajnálatos módon ebben az évben nem kapta meg az engedélyt arra, hogy a végzősei ötödik tárgyként érettségizhessenek ebből a tárgyból. Segédanyagként a már említett Képkorszak (film, televízió, video) című szöveggyűjteményen kívül *Honffy Pál* Filmről, televízióról középiskolásoknak, valamint *dr. Nagy Imre* A mozgókép és a filmalkotás című könyvét használják. A két év során a diákok minden félévben jegyet kapnak. Saját projektoruk van, mozielőadásokra azonban gyakran járnak a Delta moziba. A Bocskai István Gimnáziumban a rajztagozat tanterve a mozgóképes féléven kívül tartalmaz egy művészettörténeti és egy néprajzi kurzust. A szakirodalomból válogatott szemléltető anyagokat olvasnak. A népművelés és néprajz szakos kolléga projektort használ, az iskola készül a helyi mozival való együttműködésre.

Összegzés

Hét, sok szempontból különböző intézmény tevékenységét mutattuk be azzal a szándékkal, hogy felmérjük, milyen szakmai és technikai feltételek állnak rendelkezésre a mozgóképoktatásban a NAT bevezetésének küszöbén. Az összes iskolák számához viszonyítva ez a szám kevésnek látszik még akkor is, ha a más intézményekben működő filmklubokat további mozgóképes programok csíráinak tekintjük. Erre az is feljogosít bennünket, hogy a hét képzés szinte mindegyike a filmklub kereteiből nőtt ki. Nem lehetünk elégedettek a programokban részt vevő gyerekek számával sem, hiszen csupán egy kis hányada ez az élenjáró intézmények tanulólétszámának. Talán sikerült azonban láttatnunk azt is, hogy a bemutatott tervezetek elemeikben miként irányozzák elő mindazokat a tartalmakat, amelyek a NAT-ban megjelennek. Ha az erre vállalkozó pedagógusok a filmes szakmától, a pedagógiai szolgáltató intézményektől, a szaktanácsadóktól és az iskolák közösségtől a szükséges támogatást megkapják, akkor valamennyi program elindulhat a professzionalizálódás útján, azaz színvonalas NAT-konform anyaggá fejlődhet.